

Povestea lui Harap-Alb, Ion Creangă

- Contextualizare (încadrarea operei în curent literar)
- Încadrarea textului în specia basmul cult
- Tema și viziunea despre lume
- Structura narativă –convenții discursive
 - instanțe narative/ perspectiva narativă
 - repere spațio – temporale
 - formulele tipice
 - acțiunea/ tehnici narative
- Personajul
 - prezentare generală a personajelor
 - integrarea personajului într-o tipologie
 - statut social, psiho-moral al personajului principal

Povestea lui Harap- Alb, Ion Creangă

Contextualizare (încadrarea operei în curent literar/ mișcare literară, perioadă, orientare tematică)

-perioadă: antebelică, Epoca Marilor Clasici (G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*) – Basmul *Povestea lui Harap- Alb*, Ion Creangă - publicat în revista *Convorbiri literare*, 1877

-curent: realismul popular

-operă/ specie: basm CULT

-tematică: victoria binelui (temă specifică basmelor populare), **condiția umană, destinul (teme de circulație universală)**

Încadrarea textului în specie – basmul cult

Povestea lui Harap-Alb - basm cult,

- respectă **convențiile discursive ale speciei**:
 - narațiune pluriepisodică
 - cu numeroase personaje purtătoare ale unor **valori simbolice**
 - cu **acțiune convențională** supusă unor stereotipii, dar care înfățișează parcurgerea drumului maturizării eroului
 - personajele îndeplinesc o serie **de funcții** (antagonist, trimițător, răufăcător)
 - repererele spațiale și temporale sunt **vagi**
 - se remarcă structura convențională pe baza perechilor de motive opoziționale
 - formule specifice, obiecte magice
 - iar procedeul triplicării este supralicitat
- **Dimensiunea cultă** este dată de
 - accentul care se pune pe **decriere și pe dialog în individualizarea personajelor**
 - conturarea unor **personaje caricaturizate**
 - multiplicarea epicului**
 - originalitatea viziunii și stilul particular** al autorului.

Tema și viziunea despre lume

Viziunea realistă este regăsită în definiția pe care Călinescu o dă basmului: „oglundirea vieții în moduri fabuloase”,

Originalitatea viziunii

-**antropomorfizarea fantasticului, umanizarea** realizându-se prin intermediul personajelor himerice, caricaturizate, care reprezintă condiția umană

-**fantastic umanizat, autohton, folcloric** (prietenii lui Harap-Alb se poartă/vorbesc ca țărani din Creangă din Moldova sec. al XIX-lea

-**teatralitatea operei**, umorul și jovialitatea, aspect care îl determină pe Tudor Vianu să aprecieze faptul că Ion Creangă „topește narațiunea în dialog

-**dialogul** scânteietor

-**popasurile descriptive**

-**mutiplicarea epicului --) bildungsroman**

-**oralitatea**

-**erudiția paremiologică- proverbele**

Tema

- **Tema, -e (victoria binelui, condiția umană, destinul)**

1.victoria binelui: eroul parcurge o aventură eroică, imaginară, un drum al maturizării, pentru dobândirea unor valori etice și morale

motive specifice: călătoria inițiatică, răufăcătorul, supunerea prin vicleșug, demascarea răufăcătorului, pedeapsa, căsătoria

2.condiția umană: personajele caricaturizate- Flămânzilă, Setilă, Ochilă, Păsări-Lăți-Lungilă, Gerilă - portretele lor satirizează anumite defecte umane

3.tema destinului - bătrâna, metamorfoză a destinului, intuiește în mezin alesul
-pentru ea, noțiunea de destin funcționează cu rol moralizator și inițiatic, iar lumea se înscrie într-un act existențial, din care eroul nu poate ieși: *Așa e lumea, și, de ai face ce ai face, rămâne cum e ea.*

- **Titlul** - -construcție oximoronică:

- „harap” <arap<arab = om cu pielea închisă la culoare, slugă, rob;

- „alb” =originea nobilă a tânărului și nemurirea

Elemente de structură și de compoziție

1. Instanțe narative/ perspectiva narativă

-narațiunea la persoana a III-a

-narator omniscient, dar lipsit de obiectivitate:

-intervine în text prin manifestarea atitudinii față de eroul naiv

-pare a cunoaște dinainte, ca și celelalte personaje, scenariul ritualului de inițiere

-se detașează de povestea propriu-zisă, naratorul pretinzând că evenimentele s-au desfășurat fără el: *Ce-mi pasă mie? Eu sunt dator să spun povestea și vă rog să ascultați.*

2. Reperete spațio-temporale/ Relația incipit-final/ Formulele textului

- **Formula inițială**- spațiul și timpul sunt vagi (atemporalitatea și aspațialitatea convenției):
Amu cică era odată într-o țară un crai, care avea trei feciori. → **incipitul ex-abrupto** (adverbul „cică”, prin care se atribuie altcuiva rolul relatării)
- se realizează fuziunea dintre real și fabulos
- **Formula mediană:** *Și merg ei o zi, merg două, și merg patruzeci și nouă* – întreține interesul cititorului
- **Formula finală:** *Și a ținut veselia ani întregi și acum mai ține încă; cine se duce acolo bea și mănâncă. Iar pe la noi, cine are bani mănâncă și bea, iar cine nu, se uită și rabdă.*
- simetria dată de împletirea realului cu fabulosul
- > inovația lui Creangă: reflecție asupra realității sociale, o comparație de un umor amar între cele două lumi

Structura basmului – tehnicile narative

3.Structura basmului – trei părți = trei ipostaze ale protagonistului

- etapa inițială: de pregătire pentru drum - starea de neinițiat, de naiv - fiul craiului
- parcurgerea drumului inițiativ - postura de slugă - Harap-Alb
- răsplata- tânărul devine împărat.

--> **acțiuni convenționale/ motive opoziționale:** lipsa- lichidarea lipsei; interdicția- încălcarea interdicției; probele- trecerea probelor; victoria binelui

--> **funcțiile esențiale ale unui basm popular:** absența, plecarea eroului, înzestrarea cu obiecte magice

(hainele, armele, calul năzdrăvan), interdicția (de a se întovărăși cu Omul Roș și Omul Spân), încălcarea, vicleșugul/înșelătoria, pretențiile falsului erou, demascarea, pedeapsa și căsătoria

TEHNICILE NARATIVE

- linearitatea
- înlănțuirea

-procedeul triplicării și supradimensionarea ultimei probe

Acțiunea – structurată în motive opoziționale

4. Acțiunea – motivele opoziționale

a. Lipsa – lichidarea lipsei

- **Lipsa**

-împăratul Verde nu are moștenitori și îi trimite o scrisoare craiului, prin care îl roagă să îi desemneze o persoană demnă de a fi moștenitor pentru a opri amenințarea războaielor

-pretestarea:

-**tatăl** - nu își cunoaște fiii și le testează calitățile bărbătești- curajul și vitejia

--> bătrâna cerșetoare- testează calitățile sufletești

motive tipice: împăratul fără moștenitori, alesul, testarea

- **Lichidarea lipsei** - plecarea fiului în călătoria inițiatică

Acțiunea – structurată în motive opoziționale

b. Interdicția- încălcarea interdicției

- **Interdicția**

-**sfatul părintesc**: îl avertizează să nu se întovărășească cu Omul Roș și Omul Spân

-**încălcarea sfatului/ vicleșugul** căruia îi cade pradă: Spânul, răufăcătorul, îi apare de trei ori în cale, metamorfozat într-un călător binevoitor și prietenos, și îl înșală pe tânărul naiv

Motivele - simbol:

-**pădurea labirintică**- spațiu malefic, al nesiguranței, dar și al nașterii și regenerării),

-**fântâna atipică**: nu are cumpănă, pentru a scoate apa se coboară în interior; are capac

--> coborârea în fântână coincide cu moartea simbolică și cu pierderea însemnelor nobiliare

--> tânărul depune jurământul de fidelitate

Acțiunea – structurată în motive opoziționale

c.Muncile/ Probele

-**convenția basmului -trei probe:** aducerea “sălății” din grădina ursului, furtul nestematelor din fruntea cerbului și aducerea fetei împăratului Roș

--> probe ale îndemnării, prieteniei, cumsecădeniei, milosteniei

--> soluționarea lor se face cu ajutorul personajelor adjuvante/ ajutătoare: cele cinci personaje himerice, albina, furnica, Sf.Duminică, calul.

--> ultima probă presupune trecerea altor probe: casa de aramă, ospățul pantagruelic, alegerea macului de nisip, ghicirea fetei de împărat și confruntarea dintre cal și turturică, la care contribuie cei cinci uriași

d.Confruntarea finală dintre protagonist și antagonist

-lipsește și este înlocuită cu moartea simbolică, prin decapitare, și reînvierea tânărului sub efectul apei vii și a apei moarte

--> echilibrul îl restabilește calul, care îl ucide pe Spân, după ce fata a dezvăluit identitatea acestuia

e.Finalul - tânărul primește împărăția și fata de soție.

PERSONAJUL

1. Prezentarea generală a personajelor

- cea mai bogată galerie de personaje dintre speciile epice scurte: personaje simbolice, purtătoare ale unor valori, care îndeplinesc anumite funcții: protagonistul, antagonistul, răufăcătorul, adjuvantul, donatorul, trimițătorul etc.

- o particularitate a viziunii lui Creangă: **individualizarea personajelor prin comportament, atitudine, limbaj, psihologie, gestică, mimică**

- deși sunt **personaje arhetipale**, construite pe o dominantă etică, au **complexitate**

- protagonistul - personaj dinamic, care parcurge aventura inițierii și a schimbării regimului moral

- eroi, în construcția cărora eticul nu se mai suprapune esteticului - cei cinci tovarăși himerici.

Ex.1 – personajele himerice

- portretele - insolite, realizate prin îmbinarea a două categorii estetice diferite: comicul și grotescul/ tehnica paradoxului și a hiperbolei/ vizează anumite tipologii, comportamente umane

Ex.2 - portretelor Sf.Duminici, tatălui și Spânului - **tehnica disimulării (contrastul dintre aparență și esență)**

--> **Sf.Duminică** - metamorfoza destinului, apare sub chipul unei bătrâne cerșetoare, care îi testează calitățile sufletești = personajul mistagog

--> **tatăl** se transformă într-un urs pentru a testa puterea, vitejia

--> **Spânul** îi apare în chip de prieten din intenția de a-l păcăli = **răul necesar** și un **factor al inițierii**

2.Integrarea personajului într-o tipologie

Harap – Alb

- erou în formare
- prototipul neexperimentatului, slab de înger, „fricos ca o muiere”
- personajul eponim al textului, întruchipare a binelui, este totuși un **personaj atipic:**

-nu are puteri supranaturale

-construit realist, ca o ființă complexă, care învață din greșeli și progresează

-personaj rotund

-are o mai mare consistență psihologică și o mai mare veridicitate umană

Trăsături:

calități: inteligența, bunătatea, sociabilitatea, fidelitatea, simțul onoarei etc.

defecte (nu se regăsesc în basmul popular): lipsa de compasiune, credulitatea, lamentația, autovictimizarea, ultimele două ironizate constant de tovarășul său de călătorie, calul.

!Singurele aspecte care îl aproprie de un personaj fabulos sunt faptul **că are capacitatea de a vorbi cu calul și parcurge împreună cu calul un zbor cosmic.**

3. Statut social

Etapa 1 - **neinițiat**: “boboc în trebi de aieste”

-orizont al inocenței: tinerețea, lipsa de experiență

-incapacitatea de a cunoaște cu adevărat oamenii, incapacitatea de a vedea dincolo de aparența oamenilor

-nu are puterea de a cântări cu drept și echilibru ceea ce este sinceritate și ceea ce e prefăcătorie în faptele, în înfățișarea, în vorbele celorlalți

Ex. -întâlnirea cu Sfânta Duminică, sub chipul unei bătrâne cerșetoare- îi testează calitățile sufletești: „ai să ajungi împărat, care n-a mai stat altul pe fața pământului așa de iubit, de slăvit și de puternic”

Etapa 2 – **slugă**

-constrâns prin vicleșug

-depune jurământ de fidelitate Spânului

-trece probele în numele personajului negativ

Etapa 3 – **devine împărat**

-Harap-Alb cunoaște dragostea pentru fata Împăratului Roșu

-căsătoria -reperul final al aventurii sale

4. Statut psiho-moral

- **Bildungsroman** - urmărește formarea spirituală și morală a feciorului de crai, pregătindu-l pentru a deveni împărat, iar călătoria pe care o face devine simbolică
- **Morala basmului** este enunțată chiar la început de către crai : *”Când vei ajunge și tu odată mare și tare vei crede celor asupriți și necăjiți pentru că știi acum ce e necazul”*
- **Modalități de caracterizare**
 - **directe, realizate de către narator:** „fiul craiului”, „boboc în felul său”, „naiv” sau de către Spân: „fecior de om viclean”, „pui de viperă”
 - **indirecte,** dedusă din nume, limbaj, gesturi, fapte
- **drumul simbolic** al lui Harap-Alb de la naivitate, lipsa experienței, la maturitate și înțelepciune
 - **dublă valență inițiatică:** spre **cunoașterea lumii** și spre revelarea **propriului univers interior**
- **probele** dezvăluie **principii morale:** curajul, prietenia, generozitatea, ospitalitatea, mila, altruismul, prietenia și credința, nobleța, sensibilitatea sufletului omenesc, condamnând răutatea, nedreptatea și minciuna

APLICAȚII

— *Draga mamei, ce fel de viață ai să mai duci tu dacă nu poți ieși în lume cu bărbatul tău? Eu te sfătuiesc așa: să potrivești totdeauna să fie foc zdravăn în sobă și, când a adormi bărbatu-tău, să iei pielea cea de porc și s-o dai în foc, ca să ardă, și atunci ai să te mântui de dânsa! [...]*

Și cum s-a întors împărăteasa cea tânără acasă, a și poruncit să-i facă un foc bun în sobă. Și când dormea bărbatu-său mai bine, ea a luat pielea de porc, de unde o punea el, și a dat-o pe foc. [...]

-Ale! Femeie nepricepută! Ce ai făcut! De te-a învățat cineva, rău ți-a priit; iară de ai făcut-o din capul tău, rău cap ai avut!

Atunci ea deodată s-a văzut încinsă peste mijloc cu un cerc zdravăn de fier. Iară bărbatu-său i-a zis:

— *Când voi pune eu mâna mea cea dreaptă pe mijlocul tău, atunci să plesnească cercul acesta, și numai atunci să se nască pruncul din tine, pentru că ai ascultat de sfaturile altora, de ai nenorocit și căzăturile ieste de bătrâni, m-ai nenorocit și pe mine și pe tine deodată! Și dacă vei avea cândva nevoie de mine, atunci să știi că mă cheamă Făt-Frumos și să mă cauți la Mănăstirea-de-Tămâie.*

Cum a sfârșit de zis aceste, deodată s-a stârnit un vânt năprasnic și, venind un vârtej înfricoșat, a ridicat pe ginerele împăratului în sus și s-a făcut nevăzut. [...] Iară palatul în care ședeau moșnegii și cu nora, cu toate bogățiile și podoabele din el, s-a schimbat iarăși în sărăcăciosul bordei al moșneagului, de mai înainte.

Ea, văzându-se acum așa de nenorocită și oropsită, ce să facă și încotro s-apuce? [...] În sfârșit, s-a hotărât a se duce în toată lumea, să-și caute bărbatul. Și hotărându-se astfel, a zis Doamne-ajută! și a pornit încotro a văzut cu ochii.

Ion Creangă, **Povestea porcului**

Scrie răspunsul la următoarele cerințe cu privire la text:

1. Transcrie un fragment de maximum zece cuvinte din care să reiasă sfatul mamei.
2. Indică două mărci ale oralității stilului prezente în text.
3. Identifică în text un motiv literar specific basmului popular.
4. Menționează tipul de perspectivă narativă din textul citat.
5. Ilustrează, cu exemple din text, două trăsături ale basmului cult.
6. Comentează, în 60–100 de cuvinte (șase-zece rânduri), următoarea secvență : *Ea, văzându-se acum așa de nenorocită și oropsită, ce să facă și încotro s-apuce? [...] În sfârșit, s-a hotărât a se duce în toată lumea, să-și caute bărbatul. Și hotărându-se astfel, a zis Doamne-ajută! și a pornit încotro a văzut cu ochii.*

SUGESTII DE RĂSPUNS

1. Transcrierea citatului: *să iei pielea cea de porc și s-o dai în foc*
2. Două mărci ale oralității: interogațiile retorice (*ce să facă și încotro s-apuce?*), interjecția (*Alelei!*), graiul popular (*să te mântui*), expresii/ locuțiuni (*a pornit încotro a văzut cu ochii*), coordonarea copulativă – „și” narativ, alternanța vorbirii directe cu cea indirectă, prezența substantivelor în cazul vocativ etc.
3. Motiv literar specific basmului popular: sfatul părintesc, metamorfoza, căutarea, călătoria, alesul (Făt-Frumos) etc.
4. Perspectiva narativă în acest fragment este obiectivă, cu o viziune „dindărăt”, care îi aparține unui narrator omniscient, omnipresent și extradiegetic, relatarea realizându-se la persoana a treia.
5. Două trăsături ale basmului cult: umanizarea fantasticului (personajele, ca purtătoare de semnificație ale mesajului, se comportă în modul cel mai caracteristic al țăranilor din Humuleștiul lui Creangă, aspect susținut la nivelul limbajului regional etc.), oralitatea stilului, originalitatea viziunii - se pornește de la modelul popular, dar se remarcă teme de circulație universală: tema destinului etc.
6. Fragmentul citat surprinde faptul că, deși basmul cult este turnat în forma convențională a basmului popular, aspect justificat prin motivele stereotipe - căutarea/ călătoria etc., totuși se remarcă particularitatea stilului lui Creangă prin elemente de oralitate și prin prefigurarea temei destinului, ceea ce presupune originalitatea viziunii etc.

Prof. Alina Popa, Colegiul Economic „Transilvania”
Inspector de specialitate, Prof. Dr. Maria Kozak